

A man with short grey hair, wearing a dark blue quilted jacket and a grey and red striped scarf, stands in a forest. He is smiling slightly and looking towards the camera. The background shows tall trees and a wooden birdhouse on a tree trunk.

'Teler zit gevangen'

Het Louis Bolk Instituut mag dan bekend zijn vanuit de 'biologische hoek', het draait 70 procent van haar omzet in de 'gangbare' landbouw. "Daar valt juist veel te verduurzamen", zegt directeur Jan Willem Erisman. "Telers zijn op zoek naar een veerkrachtiger teeltsysteem, maar zitten gevangen in een controlemodel."

Naam:
Jan Willem Erisman

Geboren:
Utrecht, 1961

Woonplaats:
Schagen

Studie:
Universiteit Utrecht, Milieukunde

Carrière:
Directeur Louis Bolk Instituut, 2012- nu
Hoogleraar integrale stikstofstudies VU
Amsterdam, 2009 - nu
Energy research Centre of the Netherlands
(ECN), unitmanager Biomassa, Kolen en
Milieuonderzoek, 2006-2012
ECN, hoofd afdeling Luchtkwaliteit, 1997-2006
RIVM, onderzoeker atmosfeer, 1987-1997
Universiteit Utrecht, onderzoeker ammoniak,
1985-1987

In de bosrijke omgeving rond Driebergen, moet je tussen de statige gebouwen zoeken naar het Louis Bolk Instituut. Een halfverharde weg leidt naar een grijsgroen rechttoe-rechtaangebouw. Hier houdt Jan Willem Erisman kantoor en werkt hij samen met zijn 45 medewerkers aan kennis en advies op gebied van duurzame landbouw, voeding en gezondheid. Het in 1976 opgerichte instituut is vernoemd naar de Amsterdamse anatoom Louis Bolk (1866-1930), een wetenschapper die de wereld niet alleen bekeek door vergrootglazen, maar bewust ook door 'verkleinglazen', zoals hij dat noemde. Hij zocht de samenhang tussen dingen. Het Louis Bolk Instituut probeert wetenschappelijke en maatschappelijke vraagstukken dan ook in een groter verband te zien. Met die systeembenadering interesseert het instituut steeds meer organisaties in zowel Nederland als het buitenland.

We komen het Louis Bolk Instituut – toch bekend vanuit de biologische en BD-landbouw – steeds vaker tegen in projecten in de 'gangbare' landbouw. Wat is daar de reden van?
"Onze roots liggen inderdaad bij het onderzoek voor alternatieve vormen van landbouw. Tot 2011 hebben we bijvoorbeeld samen met WUR gewerkt aan een omvangrijk, langjarig onderzoeksprogramma in de biologische sector. Maar onze kennis van biologische systemen is relevant voor de gehele landbouw. Sterker nog, we draaien 70 procent van onze omzet in de gangbare landbouw. Daar valt dan ook nog veel te verduurzamen."

Het Louis Bolk Instituut presenteert zich op zijn website als een instituut ter bevordering van écht duurzame landbouw. Wat is écht duurzame landbouw?

"Duurzaamheid is eigenlijk een uitgehold begrip, waar iedereen mee aan de haal gaat. Want: ben je op meerdere terreinen duurzaam bezig of heb je toevallig wat CO₂-emissie vermindert? Dat maakt nogal verschil. Toch vinden we het begrip 'duurzame landbouw' nog steeds waardevol. Wat precies duurzame landbouw is, daarover bestaan verschillende visies. Er is ook geen blauwdruk voor. Wij omschrijven het zo: een veerkrachtig landbouwsysteem dat binnen de randvoorwaarden van een schone omgeving voldoende voedsel

produceert en voldoende rendement oplevert, zowel economisch als sociaal. Dus People, Planet én Profit."

Bij discussies over waar het heen moet met de landbouw, zie je vaak aanhangers van de biologische landbouw lijnrecht tegenover mensen staan die een zo intensief mogelijke aanpak bepleiten. Hoe scoren die twee op duurzaamheid? En is er een derde weg?

"Ik zie een belangrijke derde weg zelfs. Het helpt ook niet om vanuit tegenstellingen te redeneren. In mijn ogen scoort de biologische sector beter op duurzaamheid, zeker waar het gaat om biodiversiteit en de bodem. Dat wil niet zeggen dat biologisch helemaal 'klaar' is en niet meer kan verbeteren op het vlak van duurzaamheid. Denk aan de stikstoflekken die er zijn. En ook de opbrengst valt soms tegen. De sector heeft ook nog stappen te maken op gebied van efficiëntie. Gangbaar komt van de andere kant. Daar worden hele hoge opbrengsten per hectare behaald maar dat lukt vooral door heel veel externe middelen in te zetten, om de risico's onder controle te houden. Wij noemen dat het 'controlemodel'. Dit leidt op korte termijn tot de laagste kosten per eenheid product. Maar het betekent ook dat je veel natuurlijke hulpmiddelen onbenut laat en dat de biodiversiteit steeds verder terugloopt. Daardoor wordt het teeltsysteem in de loop der tijd minder robuust en zijn er steeds méér hulpmiddelen nodig. Er is een snel groeiende groep telers die inziet dat deze weg dood loopt. Kijk naar alle aandacht die is ontstaan voor de bodem. Deels door eigen ervaring en deels gedwongen door wet- en regelgeving schuift de gangbare sector op naar minder inzet van externe hulpmiddelen en meer aandacht voor bodemkwaliteit. Zo groeien biologisch en gangbaar wat mij betreft naar elkaar toe. Een intensief systeem is niet per definitie fout. Er moet ook veel opbrengst van een hectare komen; we zitten immers in een vruchtbare rivierdelta. Maar dan wel graag binnen de grenzen van wat de bodem aan kan en wat duurzaam is. We moeten van kale kilogrammen per hectare naar kilogrammen gezonde opbrengst per hectare gezonde bodem."

Er zijn talloze duurzaamheidsinitiatieven in de landbouw. Een bekend voorbeeld is Veldleeuwewik, waar u voorzitter van de

kwaliteitsraad bent. Zetten de deelnemende telers een kleine of grote stap in de richting van wat u duurzame landbouw noemt?

"Ik zie ze als een groep voorlopers, omdat ze heel breed kijken naar duurzaamheid. Toch blijven het relatief kleine stappen die er gezet worden. Dat kan ook niet anders. Telers zitten gevangen in de manier waarop zij werken, met een grote afhankelijkheid van externe hulpmiddelen. Wie abrupt stopt met spuiten, is immers ook niet duurzaam bezig. Zo'n besluit zal waarschijnlijk leiden tot een misoogst of in ieder geval een onaanvaardbaar bedrijfsrisico. Toch denk ik dat je stapje voor stapje wel kunt toewerken naar een duurzamer landbouwsysteem, al is er sprake van urgentie omdat de biodiversiteit momenteel echt achteruit hól. Dat heeft gevolgen voor onze voedselvoorziening op de lange termijn."

Wat moet er gebeuren om de verduurzaming te versnellen?

"Ik denk dat je in de keten afspraken moet maken om een verandering op gang te brengen. Dat kan lokaal, samen met de consument, natuurorganisaties en lokale overheden. Maar het zal ook in het groot moeten. In de melkveehouderij hebben wij recent nagedacht over de mogelijkheden voor een businessmodel voor het versterken van de biodiversiteit, in opdracht van het Wereldnatuurfonds, FrieslandCampina en de Rabobank. Het is belangrijk dat grote bedrijven die deze kant op willen de boer gaat belonen voor zijn inspanningen op het gebied van biodiversiteit. Anders komt hij heel moeilijk weg uit de race om de laagste kostprijs. We moeten duurzaamheid ook beter meetbaar maken. En de consument zal iets meer voor zijn voedsel moeten betalen. Die wil dat overigens best, als hij weet dat dit winst oplevert voor de voedselvoorziening van zijn kinderen en kleinkinderen."

Hebben we de kennis om teeltsystemen robuuster te maken?

"Daar zit wel een probleem. Nederland heeft hele generaties managers en technologen opgeleid. Die hebben we uiteraard ook nodig, maar echte agronomen, die alle ins en outs kennen over de relatie tussen bodem, biodiversiteit en plantengroei, die zijn er nog maar weinig. We zullen weer echte landbouwmensen moeten gaan opleiden." ■